

O POJĘCIU ŚRODKA ODWOŁAWCZEGO W PROCESIE KARNYM

BARTOSZ ŁUKOWIAK*

DOI: 10.26399/iusnovum.v17.3.2023.23/b.lukowiak

STRESZCZENIE

Celem pracy jest przeanalizowanie sposobu, w jaki w polskiej nauce prawa karnego procesowego rozumie się pojęcie „środek odwoławczy”, w tym zwłaszcza ocena trafności założenia, że o możliwości uznania danego środka zaskarżenia za środek odwoławczy decydują jego cechy normatywne. Na podstawie analizy właściwości poszczególnych środków zaskarżenia starano się wykazać, że założenie to można uznać za błędne, w związku z czym zaproponowano zmianę dotychczasowej definicji środka odwoławczego i uznanie, że zwrot ten ma charakter jedynie konwencjonalny (umowny), przez co możliwość uznania konkretnego środka zaskarżenia za środek odwoławczy nie powinna zależeć od jego charakteru czy podobieństwa do innych instrumentów prawnych uznawanych za środki odwoławcze.

Słowa kluczowe: środki odwoławcze, środki zaskarżenia, dewolutywność, suspensywność, zakaz *reformationis in peius*, postępowanie odwoławcze, proces karny

ON THE CONCEPT OF AN APPELLATE MEASURE IN A CRIMINAL PROCEEDING

ABSTRACT

The aim of the paper is to analyse how the term ‘appellate measure’ is interpreted in the Polish doctrine of criminal procedure law and, in particular, to assess the accuracy of the assumption that the possibility of recognising a particular means of indictment of a decision as an appellate measure is determined by its normative features. Based on the analysis of the characteristic features of each means of indictment of a decision, an attempt is made to demonstrate that this assumption may be regarded as incorrect. It is suggested that the previous definition of an appellate measure be revised, and recognise that this concept is purely of a conventional

* mgr, Uniwersytet Wrocławski (Polska), e-mail: bartosz.lukowiak@uwr.edu.pl, ORCID: 0000-0003-3993-2182

(traditional) nature, which means that the possibility of classifying a particular means of indictment of a decision as an appellate measure should not depend on its nature or similarity to other legal measures considered as means of indictment of a decision.

Keywords: appellate measures, means of indictment of a decision, devolutionist nature, suspending nature, prohibition of *reformatio in peius*, appellate proceeding, criminal proceeding / trial

WSTĘP

Do najbardziej podstawowych pojęć z zakresu postępowania odwoławczego w procesie karnym należą sformułowania „środek zaskarżenia” i „środek odwoławczy”. Pierwsze z nich nie budzi zasadniczych wątpliwości. Środki zaskarżenia to wszelkie przewidziane przez prawo karne procesowe środki prawne, za pomocą których zainteresowany podmiot może wzruszyć zapadłą decyzję procesową, poddając ją kontroli innego organu procesowego albo pozbawiając ją mocy prawnej, lub też żądać kontroli innej niż decyzja czynności procesowej¹. Zdecydowanie więcej wątpliwości wzbudza pojęcie „środek odwoławczy”.

Według przeważającego wśród przedstawicieli doktryny prawa karnego procesowego poglądu, na odróżnienie środków odwoławczych od pozostałych środków zaskarżenia pozwalają następujące cechy: 1) skargowość, 2) dewolutywność, 3) suspensywność, 4) reformatoryjność oraz 5) zakaz *reformationis in peius*². Zdaniem

¹ Zob. T. Grzegorzczak, w: T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2009, s. 768; podobnie J. Skorupka, w: idem (red.), *Proces karny*, Warszawa 2020, s. 702; por. P. Piszczek, w: P. Kruszyński (red.), *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2012, s. 378, którego zdaniem „środki zaskarżenia to wszelkie przewidziane w procedurze karnej sposoby, przy pomocy których uprawniony podmiot, będąc niezadowolony z rozstrzygnięcia, dąży do jego zmiany bądź uchylecia”. Definicję tę należy uznać za zbyt wąską. Po pierwsze, środki zaskarżenia dotyczą nie tylko rozstrzygnięć, ale też innych czynności procesowych, a nawet zanichań (zob. art. 467 § 1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 2022 r., poz. 1375, dalej jako: k.p.k.). Po drugie, skoro przedmiotem środka zaskarżenia nie muszą być rozstrzygnięcia, uprawniony podmiot nie musi dążyć do zmiany lub uchylecia czegokolwiek. Decyzja organu II instancji polega niekiedy np. na samym stwierdzeniu bezprawności określonej czynności procesowej lub jej braku (zob. art. 467 § 2 k.p.k.). Po trzecie, skarżący – choć zwykle jest – wcale nie musi być niezadowolony z danego rozstrzygnięcia. Nawet środek, którego przyjęcia odmówiono z uwagi na naruszenie przez odwołującego się zakazu z art. 425 § 3 k.p.k., nie przestaje być przez to środkiem zaskarżenia. W przepisie tym nie chodzi zresztą o „niezadowolnienie”, a poza tym nie dotyczy on wszystkich skarżących (zob. art. 425 § 3 zdanie 2 k.p.k.). Z tych samych względów za zbyt wąską trzeba uznać definicję zaproponowaną przez K. Marszał i J. Zagrodnika, zgodnie z którą „środek zaskarżenia stanowi skargę skierowaną do organu procesowego z żądaniem przeprowadzenia kontroli decyzji procesowej” (K. Marszał, J. Zagrodnik, w: J. Zagrodnik (red.), *Proces karny*, Warszawa 2021, s. 699; podobnie S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 320). Jak już wskazano, środek zaskarżenia nie musi dotyczyć decyzji procesowych. Jednocześnie nie musi on zawierać wniosku o przeprowadzenie kontroli. Wniesienie niektórych środków zaskarżenia (np. sprzeciwu od wyroku nakazowego) skutkuje wyeliminowaniem decyzji z obrotu prawnego bez konieczności przeprowadzania jej kontroli.

² Tak m.in. J. Skorupka, w: idem (red.), *Proces...*, op. cit., s. 706; D. Świecki, w: idem (red.), *Meritum. Postępowanie karne*, Warszawa 2019, s. 943; H. Paluszkiwicz, w: K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2022, s. 612–613; por. H. Paluszkiwicz, *Metodyka sporządzania*

innych autorów, środek zaskarżenia może zostać uznany za środek odwoławczy również w przypadku charakteryzowania się tylko niektórymi z tych właściwości, wskazanymi w pkt 1–4 (D. Drajewicz³), 1, 2 i 4 (S. Waltoś i P. Hofmański oraz J. Grajewski⁴), 1–3 (P. Piszczek⁵) lub 2 i 3 (T. Grzegorzczak, P. Wiliński, W. Jasiński oraz W. Daszkiewicz, T. Nowak i S. Stachowiak⁶). Pomimo pewnych różnic terminologicznych, wszystkie te poglądy opierają się na założeniu, że o możliwości uznania środka zaskarżenia za środek odwoławczy nie decyduje arbitralna decyzja prawodawcy (np. nazwa konkretnej instytucji czy miejsce jej uregulowania), ale charakter (istota, cechy) tego środka⁷. Korzystając z przedstawionych kryteriów odróżniania środków odwoławczych od środków zaskarżenia, przyjmuje się, że aktualnie do drugiej z tych kategorii należą wyłącznie apelacja i zażalenie⁸.

Celem tej pracy jest sprawdzenie słuszności tego założenia, a zatem ustalenie, czy można mówić o środkach „prawdziwie” (tj. ze swej istoty) odwoławczych, czy też pojęcie to ma w rzeczywistości charakter jedynie umowny, porządkowy

środków zaskarżenia w postępowaniu karnym i karnoskarbowym. Wzory pism procesowych, Warszawa 2022, s. 8, gdzie ta sama autorka wyraziła nieco odmienny pogląd, pomijając wśród konstytutywnych cech środka odwoławczego reformatoryjność.

³ D. Drajewicz, w: idem (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz. Art. 425–682*, Warszawa 2020, s. 5.

⁴ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, op. cit., s. 320; J. Grajewski, S. Steinborn, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2012, s. 290–291.

⁵ P. Piszczek, w: P. Kruszyński (red.), *Wykład...*, op. cit., s. 378–379.

⁶ T. Grzegorzczak, w: T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie...*, op. cit., s. 771; P. Wiliński, w: idem (red.), *Polski proces karny*, Warszawa 2020, s. 622; W. Jasiński, w: K.T. Boratyńska, Ł. Chojniak, W. Jasiński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2018, s. 570–571; W. Daszkiewicz, T. Nowak, S. Stachowiak, *Proces karny. Część szczególna*, Poznań 1996, s. 110; zob. również niezbyt jasne stanowisko K. Marszał i J. Zagrodnika, w: J. Zagrodnik (red.), *Proces...*, op. cit., s. 699, którzy wskazują, że „z a s a d n i c z y m kryterium pozwalającym na wyodrębnienie pierwszej grupy [tj. środki odwoławcze] jest dewolutywność (...). Jest to n a j w a ż n i e j s z a cecha wyróżniająca środki odwoławcze z całej grupy środków zaskarżenia [przyp. i podkr. B.Ł.]”.

⁷ Warto zastrzec, że przywołano tu wyłącznie poglądy współczesnych przedstawicieli nauki prawa karnego procesowego; por. chociażby A. Kaftal, *System środków odwoławczych w polskim procesie karnym (rozważania modelowe)*, Warszawa 1972, s. 7, którego zdaniem „[p]rzez środki odwoławcze należy (...) rozumieć przewidziane w procedurze sposoby, za których pomocą podmiot uprawniony odwołuje się od orzeczenia naruszającego jego prawa, żądając przeprowadzenia kontroli zaskarżonego orzeczenia”. Definicja ta, sformułowana ponad 50 lat temu, współcześnie pasowałaby chyba bardziej do pojęcia „środek zaskarżenia”. Identyczną definicję już w latach 60. XX w. zaproponował S. Kalinowski, *Postępowanie karne. Zarys części szczególnej*, Warszawa 1964, s. 220–221. Jednocześnie – inaczej niż A. Kaftal – doprecyzował on tę definicję o zastrzeżenie, że „[i]stotną więc cechą środków odwoławczych jest ich charakter dewolutywny, tzn. powodujący przesunięcie sprawy pod rozpoznanie wyższej instancji (...). Drugą istotną cechą środków odwoławczych jest to, że są to wnioski stron i osób uczestniczących w procesie”.

⁸ Odmiennie J. Grajewski, S. Steinborn, *Przebieg...*, op. cit., s. 290; K. Marszał, J. Zagrodnik, w: J. Zagrodnik (red.), *Proces...*, op. cit., s. 701; P. Piszczek, w: P. Kruszyński (red.), *Wykład...*, op. cit., s. 380–381; M. Cichoński, *Względne podstawy odwoławcze w polskim procesie karnym. Studium z perspektywy dogmatyki oraz ogólnej refleksji nad prawem*, Warszawa 2022, s. 6–7, którzy wśród środków odwoławczych wyodrębniają zwyczajne i nadzwyczajne środki odwoławcze, co oznacza, że środkami odwoławczymi są ich zdaniem również m.in. kasacja i wnioski o wznowienie postępowania; krytycznie wobec takiego podziału środków zaskarżenia T. Grzegorzczak, w: T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie...*, op. cit., s. 768–769, który słusznie zwraca uwagę, że ustawodawca wyraźnie oddzielił środki odwoławcze (dział IX k.p.k.) od nadzwyczajnych środków zaskarżenia (dział XI k.p.k.).

i techniczny. Zweryfikowanie trafności tego założenia nastąpi poprzez analizę części środków zaskarżenia funkcjonujących we współczesnym procesie karnym, w tym zwłaszcza tych uznawanych powszechnie za środki odwoławcze. Jeśli przynajmniej jeden z nich nie spełnia wszystkich przywołanych wcześniej kryteriów, przyjmowana w literaturze definicja środka odwoławczego okaże się błędna. Podobnie, jeśli okaże się, że kryteria te spełnia przynajmniej jeden ze środków zaskarżenia uznawanych powszechnie za nienależący do kategorii środków odwoławczych. W celu skrócenia dalszych wywodów, ilekroć będzie mowa o zaskarżonym rozstrzygnięciu, decyzji czy orzeczeniu, należy przez to rozumieć także możliwe do zaskarżenia czynności niebędące decyzjami procesowymi oraz zaniechania.

MOŻLIWE CECHY ŚRODKÓW ZASKARŻENIA

Ustalenie, czy dany środek zaskarżenia charakteryzuje się daną cechą, wymaga wcześniejszego, choćby skrótowego, wyjaśnienia każdej z nich.

SKARGOWOŚĆ

Skargowość wyraża się w tym, że postępowanie kontrolne może zostać przeprowadzone wyłącznie po wniesieniu danego środka zaskarżenia przez uprawniony podmiot, a zatem nie może być zainicjowane przez organ procesowy z urzędu (jedynie na marginesie warto zauważyć, że cecha ta charakteryzuje bardziej dane postępowanie kontrolne niż sam środek zaskarżenia).

DEWOLUTYWNOŚĆ

Dewolutywność oznacza, że środek zaskarżenia może zostać merytorycznie rozpoznany wyłącznie przez organ wyższego rzędu nad organem, który wydał zaskarżone rozstrzygnięcie. Niekiedy przyjmuje się, że dewolutywność jest zachowana także wtedy, gdy organ II instancji jest organem tego samego rzędu, co organ I instancji (tzw. dewolutywność pozioma albo spłaszczona)⁹. Pogląd ten należy jednak kategorycznie odrzucić. Nie powinno budzić wątpliwości, że analizowana cecha nie polega wyłącznie na przekazaniu sprawy jakimkolwiek innemu organowi. Chodzi wszak właśnie o to, by rzekomo błędnie rozstrzygniętą sprawą zajął się po raz drugi organ z założenia bardziej kompetentny i bardziej doświadczony od organu I instancji. Jeżeli organ kontrolujący nie jest hierarchicznie nadrzędny nad organem kontrolowanym, dochodzi do zaprzeczenia samej idei dewolutywności oraz wynikających z niej gwarancji. Dewolutywność pozioma jest więc po prostu brakiem dewolutywności.

⁹ Tak m.in. J. Skorupka, w: idem (red.), *Proces...*, op. cit., s. 706; H. Paluszkiwicz, w: K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie...*, op. cit., s. 613; D. Świecki, w: idem (red.), *Meritum...*, op. cit., s. 943.

SUSPENSYWNOŚĆ

Suspensywność środka zaskarżenia polega na tym, że jego wniesienie wstrzymuje wykonanie zaskarżonego rozstrzygnięcia. W doktrynie prawa karnego procesowego wyróżnia się dwie postacie suspensywności, tj. bezwzględną i względną. Suspensywność bezwzględna oznacza, że wykonalność zaskarżonego rozstrzygnięcia zostaje wstrzymana *ex lege* poprzez samo wniesienie środka zaskarżenia, bez konieczności wydawania w tym przedmiocie jakiegokolwiek odrębnej decyzji. Z kolei suspensywność względna ma się charakteryzować tym, że wprawdzie wniesienie danego środka nie wstrzymuje wykonania zaskarżonego orzeczenia, ale właściwy organ (kontrolowany lub kontrolujący) może mimo wszystko podjąć decyzję o jego wstrzymaniu. Należy stwierdzić, że suspensywność względna ma tyle wspólnego z suspensywnością, co dewolutywność pozioma z dewolutywnością. Skoro decyzja o wstrzymaniu wykonalności kwestionowanego rozstrzygnięcia zależy wyłącznie od organu, nie ma bezpośredniego związku z wniesieniem środka zaskarżenia i nie jest znana w chwili jego wnoszenia, nie można traktować samej możliwości jej podjęcia za cechę tego środka. Wszystkie środki zaskarżenia, których wniesienie nie wiąże się automatycznie ze wstrzymaniem wykonalności zaskarżonego orzeczenia, należy uznawać za środki niesuspensywne. Sprowadzając ten problem do absurdu, w razie zaakceptowania koncepcji suspensywności względnej, należałoby konsekwentnie przyjąć, że wydany przez sąd I instancji wyrok skazujący ma charakter względnie uniewinniający, ponieważ sąd II instancji ma przecież możliwość zmiany rozstrzygnięcia skazującego na uniewinniające.

REFORMATORYJNOŚĆ

Reformatoryjność oznacza, że organ kontrolujący zaskarżone rozstrzygnięcie może wydać decyzję merytoryczną, tj. samemu rozstrzygnąć sprawę co do istoty. Przeciwieństwem tej cechy jest kasatoryjność, przejawiająca się w tym, że organ II instancji, uznając decyzję organu I instancji za błędną, może ją wyłącznie uchylić, a następnie albo umorzyć postępowanie, albo przekazać sprawę do ponownego rozpoznania organowi I instancji, który jako jedyny będzie mógł rozstrzygnąć sprawę merytorycznie.

ZAKAZ REFORMATIONIS IN PEIUS

Zakaz *reformationis in peius* polega na tym, że organ II instancji nie może orzec na niekorzyść skarżącego, jeżeli środek zaskarżenia został wniesiony wyłącznie przez tego (ściślej: na korzyść tego) skarżącego (bezpośredni zakaz *reformationis in peius*), przy czym orzeczenia pogarszającego sytuację prawną jedynego skarżącego nie może wydać również organ I instancji, któremu organ kontrolujący przekazał sprawę do ponownego rozpoznania (pośredni zakaz *reformationis in peius*). W literaturze przyjmuje się, że zakaz ten odnosi się wyłącznie do oskarżonego, jednak należy uznać, że w rzeczywistości – jako konstrukcja teoretyczna, znana zresztą

nie tylko procesowi karnemu¹⁰ – dotyczy każdego skarżącego. Inna sprawa, że w konkretnym systemie prawnym (albo w konkretnym typie postępowania) zakaz *reformationis in peius* może mieć różny zakres w odniesieniu do różnych uczestników postępowania (np. w najszerzy sposób chronić interesy oskarżonego)¹¹.

Wiedząc już, co oznaczają poszczególne cechy środków zaskarżenia, należy sprawdzić, czy posiadają je najbardziej charakterystyczne środki zaskarżenia funkcjonujące w procesie karnym, tj. apelacja, zażalenie, kasacja, skarga na wyrok sądu odwoławczego, wnioski o wznowienie postępowania sądowego, skarga nadzwyczajna, wnioski o unieważnienie prawomocnego orzeczenia rozpoznawane w trybie art. 96 Ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym¹² albo w trybie Ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego¹³ oraz sprzeciw od wyroku nakazowego.

ANALIZA CECH POSZCZEGÓLNYCH ŚRODKÓW ZASKARŻENIA

APELACJA

Postępowanie apelacyjne nie może się toczyć pomimo niewniesienia apelacji (skargowość). Nie jest możliwy układ procesowy, w którym apelacja byłaby rozpoznawana przez sąd, który wydał zaskarżone orzeczenie (dewolutywność). Niemożliwa jest także sytuacja, w której zaskarżony apelacją wyrok podlegałby wykonaniu przed jego uprawomocnieniem się (suspensywność). Rozpoznając apelację, w myśl art. 437 k.p.k., sąd II instancji może zarówno zmienić zaskarżone orzeczenie, jak i uchylić je, a następnie umorzyć postępowanie lub przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi I instancji (reformatoryjność). Co do zasady sąd, do którego skierowano apelację, nie jest uprawniony do orzeczenia na niekorzyść skarżącego, jednak w ustawie procesowej przewidziano zarówno sytuację, w której sąd może zmienić orzeczenie na niekorzyść oskarżonego pomimo wniesienia apelacji wyłącznie na jego korzyść (art. 434 § 4 k.p.k.), jak i sytuację odwrotną, kiedy sąd może zmienić orzeczenie na korzyść oskarżonego pomimo wniesienia apelacji wyłącznie na jego niekorzyść (art. 434 § 2 k.p.k.) (zakaz *reformationis in peius*).

¹⁰ Zob. art. 384 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.); art. 139 Ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2022 r., poz. 2000 i 2185); art. 234 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2021 r., poz. 1540 z późn. zm.); art. 134 § 2 Ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2022 r., poz. 329, 655 i 1457); art. 146 ust. 1 Ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (Dz.U. z 2021 r., poz. 289).

¹¹ Szerzej na temat poszczególnych cech środków zaskarżenia J. Skorupka, w: idem (red.), *Proces...*, op. cit., s. 706–707; K. Marszał, J. Zagrodnik, w: J. Zagrodnik (red.), *Proces...*, op. cit., s. 700–701; P. Piszczek, w: P. Kruszyński (red.), *Wykład...*, op. cit., s. 379–380; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, op. cit., s. 320; T. Grzegorzczuk, w: T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *Polskie...*, op. cit., s. 771.

¹² Dz.U. z 2021 r., poz. 1904 oraz z 2022 r., poz. 480 i 1259, dalej jako: u.s.n.

¹³ Dz.U. z 2021 r., poz. 1693, dalej jako: u.u.n.o.

ZAŻALENIE

W zależności od sytuacji, zażalenie może być rozpoznane przez organ wyższego rzędu, organ tego samego rzędu, a nawet przez organ, który wydał zaskarżoną decyzję (dewolutywność). Zgodnie z art. 462 § 1 k.p.k. wniesienie zażalenia nie wstrzymuje wykonania kontrolowanego rozstrzygnięcia, chyba że ustawa stanowi inaczej (zob. np. art. 290 § 3 k.p.k.) albo decyzję taką podejmie właściwy organ (suspensywność). Pod względem skargowości, reformatoryjności oraz zakazu *reformationis in peius*, zażalenie przypomina apelację.

KASACJA

W zależności od układu procesowego, kasacja może być rozpoznana przez organ wyższego rzędu albo przez organ tego samego rzędu. Zasadą jest oczywiście pierwsza z tych sytuacji. Druga z nich może zdarzyć się jedynie wyjątkowo, gdy sądem rozpoznającym apelację był Sąd Najwyższy. Może to nastąpić albo na skutek przejścia przez Sąd Najwyższy sprawy do własnego rozpoznania w trybie art. 441 § 5 k.p.k. (przy okazji udzielania odpowiedzi na konkretne pytanie prawne), albo w przypadku uniewinnienia oskarżonego na skutek uwzględnienia wniosku o wznowienie postępowania, jeżeli orzeczenie takie wydał sąd apelacyjny (art. 547 § 3 zdanie 2 k.p.k.), albo w sprawie rozpoznanej w I instancji przez wojskowy sąd okręgowy, od którego orzeczeń środki odwoławcze – na podstawie art. 655 § 1 pkt 1 k.p.k. – rozpoznaje właśnie Sąd Najwyższy (dewolutywność). Samo wniesienie kasacji nie wstrzymuje wykonania zaskarżonego orzeczenia, jednak w myśl art. 532 § 1 k.p.k. sąd kasacyjny może postanowić o jego wstrzymaniu (suspensywność). Zgodnie z art. 537 § 1 k.p.k. w razie uwzględnienia kasacji Sąd Najwyższy może jedynie uchylić zaskarżone orzeczenie, co *prima facie* wskazywałoby na ściśle kasatoryjny charakter tego środka zaskarżenia (zgodnie zresztą z jego nazwą). Jednocześnie jednak, w razie uznania skazania za oczywiście niesłuszne, najwyższa instancja sądowa może uniewinnić oskarżonego bez konieczności przekazywania sprawy właściwemu sądowi do ponownego rozpoznania (art. 537 § 2 *in fine* k.p.k.), w istocie zmieniając zaskarżone rozstrzygnięcie¹⁴ (reformatoryjność). Pod względem skargowości i zakazu *reformationis in peius*, kasacja wykazuje cechy podobne do apelacji.

SKARGA NA WYROK SĄDU ODWOŁAWCZEGO

Zgodnie z art. 539b § 2 k.p.k. wniesienie skargi na wyrok sądu odwoławczego wstrzymuje wykonanie zaskarżonego wyroku sądu II instancji o uchyleniu wyroku sądu I instancji i przekazaniu mu sprawy do ponownego rozpoznania (suspensywność).

¹⁴ Zob. P. Hofmański, *Orzeczenie sądu kasacyjnego*, w: M. Płachta (red.), *Aktualne problemy prawa i procesu karnego*. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2003, nr 11, s. 346; aprobująco W. Kozielewicz, w: D. Drązewicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 425–682*, Warszawa 2020, s. 394; podobnie D. Świecki, w: J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 1416.

W razie uwzględnienia tego środka zaskarżenia Sąd Najwyższy może, na podstawie art. 539e § 2 k.p.k., wyłącznie uchylić zaskarżony wyrok, a następnie przekazać sprawę sądowi odwoławczemu do ponownego rozpoznania (reformatoryjność). Pod względem skargowości, dewolutywności i zakazu *reformationis in peius*, analizowana instytucja wykazuje podobieństwo do kasacji.

WNIOSEK O WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA

W myśl art. 542 § 1 k.p.k. wznowienie postępowania może nastąpić zarówno na wniosek, jak i – w wypadku najpoważniejszych uchybień – z urzędu (skargowość). Z art. 544 § 1 i 2 k.p.k. wynika, że w kwestii wznowienia postępowania orzeka sąd wyższego rzędu nad sądem, którego orzeczenie zakończyło dotychczasowe postępowania, albo sąd tego samego rzędu, jeżeli postępowanie zakończyło się orzeczeniem Sądu Najwyższego (dewolutywność). Pod względem suspensywności, reformatoryjności i zakazu *reformationis in peius*, wniosek o wznowienie postępowania przypomina kasację.

SKARGA NADZWYCZAJNA

Zgodnie z art. 89 § 1 *in principio* u.s.n. skarga nadzwyczajna przysługuje wyłącznie od orzeczeń sądów powszechnych oraz wojskowych. Sąd Najwyższy, będący jedynym organem uprawnionym do rozpoznawania tego typu środków odwoławczych, nie jest ani sądem powszechnym, ani sądem wojskowym (*arg. ex art. 175 ust. 1 Konstytucji RP*¹⁵), w związku z czym należy przyjąć, że omawiany środek nie przysługuje od orzeczeń wydanych bezpośrednio przez Sąd Najwyższy¹⁶ (por. art. 94 § 2 u.s.n.). Oznacza to, że skarga nadzwyczajna zawsze jest rozpoznawana przez organ wyższego rzędu nad organem wydającym zaskarżone orzeczenie (dewolutywność). W myśl art. 91 § 1 zdanie 1 u.s.n., w wypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie i – stosownie do wyników postępowania – orzeka co do istoty sprawy, umarza postępowanie albo przekazuje sprawę właściwemu organowi do ponownego rozpoznania (reformatoryjność). Pod względem skargowości, suspensywności i zakazu *reformationis in peius*, skarga nadzwyczajna wykazuje cechy podobne do kasacji.

¹⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, z 2001 r. nr 28, poz. 319, z 2006 r. nr 200, poz. 1471 oraz z 2009 r. nr 114, poz. 946).

¹⁶ Tak również K. Dziga, *Czy możliwe jest merytoryczne rozpoznanie skargi nadzwyczajnej w sprawach karnych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2019, nr 2, s. 146; M. Szczepaniec, *Skarga nadzwyczajna w praktyce – wybrane zagadnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 9, s. 15; K. Szczucki, *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, Warszawa 2020, tezy 39–40 do art. 89; odmiennie, już po uchwaleniu Ustawy z dnia 10 maja 2018 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1045), zmieniającej pierwotne brzmienie art. 94 § 2 u.s.n., D. Gruszecka, *Podstawy skargi nadzwyczajnej w sprawach karnych – uwagi w kontekście „wypełniania luk w systemie środków zaskarżenia”*, „Palestra” 2018, nr 9, s. 28; jak się wydaje, tak również D. Świecki, w: idem (red.), *Meritum...*, op. cit., s. 952–953.

WNIOSEK O UNIEWAŻNIENIE PRAWOMOCNEGO ORZECZENIA W TRYBIE ART. 96 U.S.N.

Na podstawie art. 96 § 1 u.s.n. Sąd Najwyższy może unieważnić prawomocne orzeczenie wydane w sprawie karnej, która w chwili orzekania ze względu na osobę nie podlegała orzecznictwu sądów polskich lub w której w chwili orzekania droga sądowa była niedopuszczalna. Inaczej niż w wypadku skargi nadzwyczajnej, zaskarżone orzeczenie nie musi zostać wydane przez sąd powszechny lub wojskowy, co *a contrario* oznacza, że analizowany środek zaskarżenia może dotyczyć również orzeczeń samego Sądu Najwyższego (dewolutywność). Różnica pomiędzy porównywanymi instytucjami polega również na tym, że w razie uwzględnienia wniosku o unieważnienie prawomocnego orzeczenia, Sąd Najwyższy nie może zmienić kwestionowanego rozstrzygnięcia, co zresztą wynika już z samych przesłanek uwzględnienia tego środka zaskarżenia, nie wspominając o jego nazwie (reformatoryjność). Biorąc pod uwagę przesłanki i możliwe następstwa uwzględnienia analizowanego środka, należy przyjąć, że w wyniku rozpoznania wniosku o unieważnienie prawomocnego orzeczenia nie można orzec na niekorzyść skarżącego (zakaz *reformationis in peius*). Pod względem skargowości i suspensywności komentowana instytucja przypomina kasację.

WNIOSEK O UNIEWAŻNIENIE PRAWOMOCNEGO ORZECZENIA W TRYBIE U.U.N.O.

Z art. 3 ust. 1 u.u.n.o. wynika, że unieważnienie prawomocnego orzeczenia w analizowanym trybie może nastąpić wyłącznie na wniosek (skargowość). Zgodnie z art. 2 ust. 1 zdanie 1 u.u.n.o. nieważność w każdym przypadku stwierdza sąd okręgowy (ewentualnie wojskowy sąd okręgowy), bez względu na to, który organ wydał zaskarżone rozstrzygnięcie. W wypadku zakwestionowania orzeczenia sądu rejonowego albo organu pozasadowego, środek ten będzie rozpoznany przez organ wyższego rzędu nad organem kontrolowanym. Jeśli jednak zaskarżone orzeczenie zostało wydane przez sąd okręgowy, sąd apelacyjny albo Sąd Najwyższy (ewentualnie przez funkcjonujące w przeszłości odpowiedniki tych sądów, np. Najwyższy Sąd Wojskowy), wniosek o unieważnienie orzeczenia będzie rozpoznany przez sąd tego samego albo nawet niższego rzędu (dewolutywność). Ustawodawca nakazuje w art. 3 ust. 4 u.u.n.o. stosować w postępowaniu o unieważnienie prawomocnego orzeczenia przepisy regulujące ogólne postępowanie karne. O ile jednak w art. 96 § 7 u.s.n. wyraźnie wskazano, że do postępowania o unieważnienie orzeczenia w omówionym wcześniej trybie stosuje się odpowiednio przepisy o kasacji, o tyle w art. 3 ust. 4 u.u.n.o. nie przesądzono, o stosowanie których przepisów konkretnie chodzi. W orzecznictwie przyjmuje się, że omawiany wniosek należy traktować „analogicznie jak skargę uprawnionego oskarżyciela”¹⁷ (a zatem np. akt oskarżenia czy wniosek o zasądzenie odszkodowania za niesłuszne skazanie),

¹⁷ Postanowienie SA w Katowicach z 27 lipca 2001 r., II AKz 526/01, OSA 2002, nr 1, poz. 2.

w związku z czym wydaje się, że rozpoznający go sąd okręgowy – będący formalnie organem I instancji – nie może skorzystać z przewidzianej w art. 462 § 1 czy art. 532 § 1 k.p.k. możliwości wstrzymania wykonania zaskarżonego orzeczenia. Uwaga ta ma oczywiście charakter jedynie teoretyczny, ponieważ decyzje kwestionowane w tym bez wątpienia specyficznym trybie ze swej istoty zdążyły już zostać w całości wykonane (suspensywność). W razie uwzględnienia analizowanego wniosku, sąd może wyłącznie stwierdzić nieważność zaskarżonego orzeczenia. W myśl art. 2 ust. 1 zdanie 2 u.u.n.o. stwierdzenie nieważności orzeczenia uznaje się za „równoznaczne z uniewinnieniem”, co oznacza, że uwzględnienie wniosku wiąże się z rozstrzygnięciem sprawy (tj. kwestii odpowiedzialności osoby represjonowanej za dany czyn) co do istoty (reformatoryjność). Z uwagi na wąski zakres kognicji sądu rozpoznającego wniosek o unieważnienie orzeczenia, a także możliwość jego wniesienia wyłącznie na korzyść osoby represjonowanej, bez względu na ocenę możliwości odpowiedniego stosowania w analizowanym typie postępowania przepisów poświęconych zakazowi *reformationis in peius*, należy przyjąć, że w jego toku nie można wydać orzeczenia na niekorzyść skarżącego (zakaz *reformationis in peius*).

SPRZECIW OD WYROKU NAKAZOWEGO

Z uwagi na istotę sprzeciwu od wyroku nakazowego, instrument ten nie poddaje się jednoznacznej klasyfikacji przez pryzmat wyróżnionych wcześniej cech. Skoro wniesienie sprzeciwu od wyroku nakazowego skutkuje utratą przez zaskarżone orzeczenie mocy prawnej bez potrzeby przeprowadzania jego kontroli, środek ten w ogóle nie jest „rozpoznawany” w tradycyjnym znaczeniu tego słowa (tj. oceniany pod względem zasadności), a zaskarżone nim orzeczenie nie jest ani wykonalne, ani niewykonalne. Nie ma pewności, czy ocenianie wskazanego środka zaskarżenia pod kątem dewolutywności czy suspensywności ma w ogóle sens. Jedynie więc na potrzeby dalszych badań można zauważyć, że wniesienie sprzeciwu od wyroku nakazowego nie powoduje przekazania sprawy sądowi wyższego rzędu. Utrata przez zaskarżony wyrok nakazowy mocy prawnej oznacza, że sprawą będzie się dalej zajmował sąd, który wydał ten wyrok (dewolutywność). Analizowany środek nie skutkuje również wstrzymaniem wykonalności zaskarżonego orzeczenia. Jak trafnie zauważono w literaturze już wcześniej, suspensywność sprzeciwów jest tylko pozorna. Klasyczna suspensywność polega bowiem na tym, że zaskarżone orzeczenie nie jest wykonywane pomimo jego istnienia w sensie prawnym¹⁸ (suspensywność). Skoro skorzystanie z omawianej instytucji prowadzi zawsze do wyeliminowania kwestionowanego orzeczenia z obrotu, nigdy nie skutkuje zmianą zaskarżonego orzeczenia (reformatoryjność). Zgodnie z art. 506 § 6 k.p.k.

¹⁸ Zob. I. Nowikowski, *Sprzeciw wobec decyzji referendarza sądowego w Kodeksie postępowania karnego (kwestie wybrane)*, w: R. Olszewski i in. (red.), *Artes serviunt vitae, sapientia imperat. Proces karny sensu largo – rzeczywistość i wyzwania. Księga jubileuszowa Profesora Tomasza Grzegorzcyka z okazji 70. urodzin*, Warszawa–Łódź 2019, s. 475 i cytowana tam literatura.

sąd rozpoznający sprawę po wniesieniu sprzeciwu nie jest związany treścią wyroku nakazowego, który utracił moc. Przyjmuje się, że regulacja ta oznacza, że w dalszym postępowaniu może zapaść orzeczenie pogarszające sytuację wnoszącego sprzeciw od wyroku nakazowego względem sytuacji wykreowanej tym wyrokiem (zakaz *reformationis in peius*)¹⁹. Pod względem skargowości omawiany środek zaskarżenia przypomina apelację.

KRYTERIUM OCENY CHARAKTERYZOWANIA SIĘ PRZEZ ŚRODEK ZASKARŻENIA DANĄ CECHĄ

Odpowiedź na pytanie, czy dany środek zaskarżenia charakteryzuje się określoną cechą, zależy od przyjętej perspektywy badawczej. Możliwe są w tym zakresie co najmniej dwa stanowiska. Można uznać, że środek zaskarżenia posiada daną cechę, gdy jest możliwy do wyobrażenia przynajmniej jeden układ procesowy, w którym konkretny środek spełnia warunki pozwalające uznać go za skargowy, dewolutywny, suspensywny, reformatoryjny czy objęty zakazem *reformationis in peius* (ujęcie pozytywne). Przykładowo, dla uznania kasacji za dewolutywny środek zaskarżenia w ujęciu pozytywnym nie ma znaczenia to, że w specyficznych sytuacjach jest ona rozpoznawana przez organ, który wydał zaskarżone orzeczenie. W myśl tego stanowiska znaczenie ma jedynie to, że w innych sytuacjach sąd kasacyjny jest sądem wyższego rzędu nad sądem wydającym kontrolowane rozstrzygnięcie. Cechy poszczególnych środków zaskarżenia w ujęciu pozytywnym zostały przedstawione w tabeli 1²⁰.

W myśl drugiej z możliwych do przyjęcia perspektyw, środek zaskarżenia nie może zostać uznany za charakteryzujący się daną cechą, gdy jest możliwy do wyobrażenia przynajmniej jeden układ procesowy, w którym konkretny środek nie spełnia warunków pozwalających uznać go za skargowy, dewolutywny, suspensywny, reformatoryjny czy objęty zakazem *reformationis in peius* (ujęcie negatywne). Przykładowo, apelacja nie jest środkiem zaskarżenia o charakterze reformatoryjnym w ujęciu negatywnym, skoro istnieją sytuacje, w których uwzględnienie tego środka nie może się wiązać ze zmianą zaskarżonego rozstrzygnięcia bezpośrednio przez sąd II instancji. Cechy poszczególnych środków zaskarżenia w ujęciu negatywnym zostały przedstawione w tabeli 2.

¹⁹ Szerzej na temat zakresu obowiązywania zakazu *reformationis in peius* w wypadku sprzeciwu od wyroku nakazowego, w tym zwłaszcza tego, czy obowiązywanie tego zakazu zależy od ujawnienia w toku rozprawy okoliczności przemawiających za wymierzeniem oskarżonemu kary surowszej niż orzeczona wyrokiem nakazowym, zob. B. Łukowiak, *Sprzeciw od wyroku nakazowego a zakres obowiązywania zakazu reformationis in peius*, „Studia Prawnicze” 2020, nr 1 (221), s. 143–162.

²⁰ Pomimo wcześniejszego odrzucenia koncepcji suspensywności względnej, wyłącznie na potrzeby opracowania tabeli 1 uznano, że jeśli w konkretnej sprawie właściwy organ niezwłocznie wstrzyma wykonalność zaskarżonego orzeczenia na skutek wniesienia konkretnego środka zaskarżenia, można go uznać za środek o charakterze suspensywnym.

Tabela 1. Cechy środków zaskarżenia w ujęciu pozytywnym

Nazwa środka	Cecha środka				
	skargowość	dewolucyjność	suspensywność	reformatoryjność	zakaz reformationis in peius
Apelacja	+	+	+	+	+
Zażalenie	+	+	+	+	+
Kasacja	+	+	+	+	+
Skarga na wyrok sądu odwoławczego	+	+	+	-	+
Wniosek o wznowienie postępowania	+	+	+	+	+
Skarga nadzwyczajna	+	+	+	+	+
Wniosek o unieważnienie prawomocnego orzeczenia w trybie art. 96 u.s.n.	+	+	+	-	+
Wniosek o unieważnienie prawomocnego orzeczenia w trybie u.u.n.o.	+	+	-	+	+
Sprzeciw od wyroku nakazowego	+	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne.

Wnioski płynące z zastosowania obu ujęć będą tożsame jedynie w tych sytuacjach, w których dany środek zaskarżenia bezwzględnie (tj. w każdym możliwym do wyobrażenia układzie procesowym) spełnia albo nie spełnia określonej cechy. Przykładowo, apelacja jest środkiem o charakterze suspensywnym zarówno w ujęciu pozytywnym, jak i w ujęciu negatywnym, ponieważ jej wniesienie zawsze wstrzymuje wykonalność zaskarżonego wyroku. Jednocześnie w konkretnym układzie procesowym wniesienie apelacji może się wiązać z niemożliwością zmiany albo uchylecia przez sąd II instancji zaskarżonego orzeczenia na niekorzyść skarżącego (np. gdy apelacja została wniesiona wyłącznie na korzyść oskarżonego, który nie został skazany z zastosowaniem instytucji tzw. małego świadka koronnego), podczas gdy w innym układzie procesowym wniesienie tego samego środka zaskarżenia nie będzie się wiązało z bezwzględną niemożliwością pogorszenia sytuacji skarżącego (np. gdy apelacja została wniesiona wyłącznie na niekorzyść oskarżonego, ale sąd II instancji dostrzegł konieczność poprawienia kwalifikacji

Tabela 2. Cechy środków zaskarżenia w ujęciu negatywnym

Nazwa środka	Cecha środka				
	skargowość	dewolutywność	suspensywność	reformatoryjność	zakaz <i>reformationis in peius</i>
Apelacja	+	+	+	-	-
Zażalenie	+	-	-	-	-
Kasacja	+	-	-	-	-
Skarga na wyrok sądu odwoławczego	+	-	+	-	-
Wniosek o wznowienie postępowania	-	-	-	-	-
Skarga nadzwyczajna	+	+	-	-	-
Wniosek o unieważnienie prawomocnego orzeczenia w trybie art. 96 u.s.n.	+	-	-	-	+
Wniosek o unieważnienie prawomocnego orzeczenia w trybie u.u.n.o.	+	-	-	+	+
Sprzeciw od wyroku nakazowego	+	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne.

prawnej czynu na korzyść oskarżonego). Oznacza to, że apelacja może być uznana zarówno za środek zaskarżenia, co do którego obowiązuje zakaz *reformationis in peius* (ujęcie pozytywne), jak i za środek nieobjęty tym zakazem (ujęcie negatywne). Ze wszystkich przeanalizowanych wcześniej środków zaskarżenia tylko sprzeciw od wyroku nakazowego wykazuje te same cechy bez względu na przyjętą perspektywę badawczą (por. tabelę 1 i tabelę 2).

WNIOSKI

Przyjmując, że środkiem odwoławczym jest środek zaskarżenia cechujący się skargowością, dewolutywnością, suspensywnością, reformatoryjnością oraz zakazem *reformationis in peius*, za niesłuszne należałoby uznać stanowisko, zgodnie z którym w aktualnym stanie prawnym środkami odwoławczymi są apelacja i zażalenie.

Z zastosowania ujęcia pozytywnego wynika, że za środki odwoławcze powinno się uznawać również inne środki zaskarżenia, tj. kasację, wniosek o wznowienie postępowania oraz skargę nadzwyczajną (zob. tabela 1). Z kolei z zastosowania ujęcia negatywnego wynika, że ani apelacja, ani zażalenie w rzeczywistości nie są środkami odwoławczymi. Mało tego, nie ma obecnie żadnego środka zaskarżenia, który można by uznać za środek odwoławczy (zob. tabela 2). Jedynie na marginesie warto zauważyć, że w razie przyjęcia, że środkiem odwoławczym jest środek zaskarżenia spełniający tylko część z przywołanych wcześniej warunków, wnioski byłyby podobne.

Niezgodność pomiędzy przyjmowaną w orzecznictwie i literaturze definicją środka odwoławczego a wynikami analizy normatywnych cech poszczególnych środków zaskarżenia można rozwiązać na trzy sposoby. Po pierwsze, można całkowicie zrezygnować z pojęcia „środek odwoławczy”, poprzestając na posługiwaniu się treściowo szerszym zwrotem „środek zaskarżenia”. Po drugie – kierując się opisany wcześniej ujęciem pozytywnym – można używać pojęcia „środek odwoławczy” dla oznaczenia większej niż dotychczas grupy środków zaskarżenia, w tym także części nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Po trzecie wreszcie, można zrezygnować z dotychczasowego rozumienia wyrażenia „środek odwoławczy”.

Wydaje się, że środki zaskarżenia są grupą zbyt niejednorodną, by tak zbiorcze pojęcie mogło wystarczyć w praktyce orzeczniczej czy w dyskusji naukowej dotyczącej podstawowych instytucji z zakresu postępowania odwoławczego. Z kolei w razie rozciągnięcia pojęcia środka odwoławczego na kasację, wniosek o wznowienie postępowania i skargę nadzwyczajną, najprawdopodobniej straciłoby ono swoją praktyczną wartość. Zwrot ten służy bowiem często nie tyle do opisu środka odwoławczego spełniającego określone warunki, ile raczej do zastąpienia wielokrotnego powtarzania sformułowania „apelacja i zażalenie” przy okazji omawiania przepisów odnoszących się do obu tych instrumentów prawnych (zob. np. art. 26, 428 czy 655 § 1 pkt 1 k.p.k.). Rozszerzenie zakresu znaczeniowego pojęcia „środek odwoławczy” najpewniej wiązałoby się z koniecznością poszukiwania kolejnego zwrotu, opisującego wyłącznie dwa najbardziej typowe i najczęściej wnoszone środki zaskarżenia, prowadząc tym samym – wbrew zasadzie ekonomii myślenia – do bezzasadnego mnożenia bytów ponad miarę. Za najtrafniejsze rozwiązanie trzeba zatem uznać zmianę definicji omawianego pojęcia.

Należy przyjąć, że nie istnieją środki „prawdziwie” odwoławcze ani tym bardziej istota środków odwoławczych. Analizowany zwrot powinien mieć charakter wyłącznie konwencjonalny i służyć uporządkowaniu systemu środków zaskarżenia dla celów naukowych, dydaktycznych oraz praktycznych, umożliwiając m.in. redagowanie przepisów prawnych, uzasadnień orzeczeń oraz tekstów naukowych i dydaktycznych w sposób bardziej syntetyczny. Środkami odwoławczymi powinny być nazywane instrumenty prawne, które zostały wyraźnie uznane przez ustawodawcę za środki odwoławcze, bez względu na ich cechy normatywne czy fakt, że cechy te mogą posiadać również inne instrumenty prawne.

Biorąc pod uwagę wieloletnią tradycję oraz wzorce z postępowania cywilnego, za środki odwoławcze w procesie karnym należałoby uznawać wyłącznie apelację i zażalenie. Mimo to wydaje się, że *de lege lata* za środek odwoławczy powinny być

uznawane wszystkie środki zaskarżenia uregulowane w dziale IX k.p.k., a zatem również sprzeciwi. Rozwiązanie to z pewnością nie jest zgodne z przywołanymi wcześniej wzorcami oraz tradycją językową, niemniej, ilekroć w rozdziale 48 k.p.k. mowa ogólnie o środku odwoławczym, kierując się dyrektywami wykładni systemowej – w tym zwłaszcza wnioskowaniem *a rubrica* – należy domniemywać, że *lege non distinguente* chodzi zarówno o apelację (rozdział 49 k.p.k.), jak i o uregulowane wspólnie zażalenie i sprzeciw (rozdział 50 k.p.k.)²¹. Stąd też jedynie *de lege ferenda* należy postulować przeniesienie regulacji dotyczącej sprzeciwu z działu IX k.p.k. w inne miejsce w obrębie ustawy procesowej, ewentualnie odesłanie przy okazji regulacji poświęconych poszczególnym sprzeciwiom (np. w art. 93a i 506 k.p.k.) do odpowiedniego stosowania części przepisów dotyczących postępowania odwoławczego lub zażalenia.

BIBLIOGRAFIA

- Cichoński M., *Względne podstawy odwoławcze w polskim procesie karnym. Studium z perspektywy dogmatyki oraz ogólnej refleksji nad prawem*, Warszawa 2022.
- Daszkiewicz W., Nowak T., Stachowiak S., *Proces karny. Część szczególna*, Poznań 1996.
- Drajewicz D., w: idem (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz. Art. 425–682*, Warszawa 2020.
- Dziga K., *Czy możliwe jest merytoryczne rozpoznanie skargi nadzwyczajnej w sprawach karnych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2019, nr 2.
- Grajewski J., Steinborn S., *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2012.
- Gruszecka D., *Podstawy skargi nadzwyczajnej w sprawach karnych – uwagi w kontekście „wypełniania luk w systemie środków zaskarżenia”*, „Palestra” 2018, nr 9.
- Grzegorzczuk T., w: T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2009.
- Hofmański P., *Orzeczenie sądu kasacyjnego*, w: M. Płachta (red.), *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2003, nr 11.
- Jasiński W., w: K.T. Boratyńska, Ł. Chojniak, W. Jasiński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2018.
- Kalinowski S., *Postępowanie karne. Zarys części szczególnej*, Warszawa 1964.
- Kozielewicz W., w: D. Drajewicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 425–682*, Warszawa 2020.
- Łukowiak B., *Sprzeciw od wyroku nakazowego a zakres obowiązywania zakazu reformationis in peius*, „Studia Prawnicze” 2020, nr 1 (221).
- Marszał K., Zagrodnik J., w: J. Zagrodnik (red.), *Proces karny*, Warszawa 2021.
- Nowikowski I., *Sprzeciw wobec decyzji referendarza sądowego w Kodeksie postępowania karnego (kwestie wybrane)*, w: R. Olszewski, D. Świecki, J. Kasiński, P. Misztal, K. Rydz-Sybilak, A. Małolepszy (red.), *Artes serviunt vitae, sapientia imperat. Proces karny sensu largo – rzeczywistość i wyzwania. Księga jubileuszowa Profesora Tomasza Grzegorzczuka z okazji 70. urodzin*, Warszawa–Łódź 2019.

²¹ Odmienne I. Nowikowski, *Sprzeciw...*, op. cit., s. 479, 485 i 488 oraz cytowana tam literatura. Warto jednak zaznaczyć, że autorzy przeciwni kierowaniu się w tym względzie dyrektywami wykładni systemowej uznają, że o możliwości uznania danego środka zaskarżenia za środek odwoławczy świadczy wyłącznie jego charakter normatywny, przez co kwestionowanie znaczenia argumentu *a rubrica* było dla nich właściwie oczywiste.

- Paluszkiewicz H., w: K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2022.
- Paluszkiewicz H., *Metodyka sporządzania środków zaskarżenia w postępowaniu karnym i karnoskarbowym. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2022.
- Piszczyk P., w: P. Kruszyński (red.), *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2012.
- Skorupka J., w: idem (red.), *Proces karny*, Warszawa 2020.
- Szczepaniec M., *Skarga nadzwyczajna w praktyce – wybrane zagadnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 9.
- Szczucki K., *Ustawa o Sądzie Najwyższym. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Świecki D., w: idem (red.), *Meritum. Postępowanie karne*, Warszawa 2019.
- Świecki D., w: J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013.
- Wiliński P., w: idem (red.), *Polski proces karny*, Warszawa 2020.

Cytuj jako:

Łukowski B., *O pojęciu środka odwoławczego w procesie karnym*, „Ius Novum” 2023 (17) nr 3, s. 87–102. DOI: 10.26399/iusnovum.v17.3.2023.23/b.lukowski